

Mihalovicsné Lengyel Alojzia

Károlyfalva monográfiája

A honfoglalás millecentenáriuma és államalapításunk 1000. évfordulója közötti időszakban számos hazai település jelentette meg történelméről feldolgozó monográfiáját. Ebbe a sorba illeszkedik a *Carolfalva, Karlsdorf, Károlyfalva* című kötet is, amelynek alkotó szerkesztője Károlyfalva szülötte, Hauser Zoltán főiskolai tanár.

A törökök kiűzése után az első, a 17. század közepén betelepített telepések többsége a svábok lakta tartományokból, Schwabenből és Württembergből jött Magyarországra. A különböző helyekről és különböző időpontokban érkező németek nem rendelkeztek egységes etnikai öntudattal. Paraszti alattvalói hovatartozásuk tudata uralkodójukhoz és a területhez kapcsolódott. Így voltak ők frankok, svábok, bajorok, hesseniek, pfalziak. A településeket szervező és irányító császári udvar és egyes földesurak arra is figyeltek, hogy – az esetleges villongások elkerülése végett – nemzetiségileg és vallásilag homogén közösségek jöjjenek létre.

Amikor a különböző német népcsoport-hoz tartozó telepések elhagyták a hazájukat, még nem létezett a német nemzet, a betelepedés után pedig megszakadtak kapcsolataik a szülőfölddel. Így Németországról mint anyaországról, nincsenek átörökített emlékeik. A német telepések számára a történelem a betelepedéssel kezdődik. Mivel a német nemzeté válás

időszakában már Magyarországon éltek, az anyanemzet képzete elvált a német anyanyelv és a német nemzeti kultúra tartalmaitól. A magyarországi németek, így a svábok nemzeti identitásának és haza fogalmának kérdésében a 19. század hozott döntő fordulatot: az önálló állam hiányát nem saját nemzetiségi törekvésekkel, hanem a magyar államiság elfogadásával pótolták. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc különös módon hozzájárult a svábok, a német polgárság és a magyarok közeledéséhez, a magyarországi németek 1848-ban együtt álltak a magyar forradalom és szabadságharc oldalára. Magyar honfitársikkal együtt szenvedték át a függetlenedési szándék kudarcát, a közös történelmi sors összekovácsoló erőként hatott. Vidéken ekkor terjedt el a „wir sind ungarische Swaben” önelnevezés. A magyarországi németek, így a svábok tudatában ekkor jelenhetett meg először a nemzet iránti lojalitás kérdése.

A svábok nem alkottak homogén nyelvi és kulturális egységet, etnikailag meghatározható összetartozástudatuk a falujuk határában legtöbb esetben véget is ért. A (szülő)falun túlmutató kötődéseik és kapcsolataik magyarok voltak. Az ipari és mezőgazdasági munkakultúra területein rengeteg ismeretet, tapasztalatot vettünk át a különböző német fejedelemségekből, tartományokból Magyarországra származott közösségektől.

A közigazgatásilag ma Sátoraljaújhelyhez tartozó Károlyfalván 2001-ben ünnepelték a település alapításának 250 éves évfordulóját. Ez a jubileum méltó alkalom volt a tudományos igényű, közérthető kismonográfia megjelentetésére. A kötet elején a település földrajzi fekvésének, természetföldrajzi képének bemutatása olvasható. A sváb betelepítésről szóló fejezetből megtudhatjuk, hogy Károlyfalva, Hercegekút és Rátka sváb lakosainak betelepítése Trauthson herceg magánföldesúri vállalkozása volt: 1750-ben württembergi leszerelt katonákkal, parasztokkal kötött szerződést, hogy alakítsanak ki három települést.

A nagy szorgalmú német telepesek a hegyaljai szőlőművelést elsajátítva s bizonyos hazai sajátosságokat is megőrizve kapcsolódtak be a zempléni szőlő- és bortermelésbe. Az 1750-54 között összeírt nevek azt a feltételezést támasztják alá, hogy a betelepülés több hullámban zajlott le. Károlyfalván az első keresztelést 1752-ben jegyezték fel, így az 1751-es év elfogadható a betelepülés feltételezett időpontjának. Az 1829. évi összeírás adatai szerint már 76 adóköteles lakos élt Károlyfalván, közöttük 57 jobbágy, akik földműves munkát vállaltak Újhely és Patak határában. A 19. században fokozatosan tértek át a belterjes gazdálkodási formára. A földművesek Károlyfalva két város közötti elhelyezkedésének köszönhetően terményeiket a piacokon jól tudták értékesíteni. A század második felében – kegyúr támogatását nem élvezve – a község szorgalmas lakossága önerőből épített egy tantermes iskolát, templomot és nyitott új temetőt. Az 1890. évi filoxéra pusztítás, majd tűzvész okozta szegényedés miatt és a jobb

munkalehetőségek reményében az 1900-as évek elején az Újvilágba irányuló kivándorlási láz Károlyfalva lakosságát sem hagyta érintetlenül. A 20. században Károlyfalva a mezőgazdaság terén példaértékű település: a bortermelés mellett a pálinkafőzés, a húsfeldolgozás és a húsipar jelentős szerephez jutott. Károlyfalván a Hangya Szövetkezet hálózatán belül 1925 óta működik önálló bolt és kocsmá. A községet 1943-ban villamosították. Az infrastruktúra fejlődésében jelentős beruházás volt a Károlyfalvát Rudabányácskával összekötő, hegyen át vezető nyolc kilométeres út építése.

Szomorú időszak 1944 decembere, amikor rövid időre mintegy 3000 fős román sereg szállta meg a községet. Német nemzetiségük miatt 1945-ben harminc károlyfalvai férfit küldtek hadifogságba. Az 50-es években önálló községi tanács irányítja a települést. A 60-as évektől – a szövetkezetesítést követően – a lakosság foglalkoztatásában egyre nagyobb szerepet kapott az ipari és a szolgáltató szektor.

A sváb hagyományok ápolása az 50-es évektől családi keretek, illetve az egyházi ünnepek hagyományrendszere közé szorult. A Magyarországra települt német lakosság körében igen gazdag volt az egyházi és népi ünnepekhez kapcsolódó, illetve az azokat kísérő virágkultusz. Ilyen volt például az Úrnapi virágoszonyeg, amikor nemcsak a templomot járták körbe a hívek, hanem az egész falut, s közben a gyerekek virágot hintettek az úton. A nemzetiségi kultúra ápolása 1989 után kezdődhetett újra. 1994-ben megalakult a német kisebbségi önkormányzat. Pályázati támogatással létrehozták a Falu-

háza, ahol helyet kaptak a hagyomány-
őrző egyesületek és rendezvények.

A kötetben számos további témával találkozunk, amelyek adatokat, tényeket közölnek Károlyfalva történetéhez szorosan kapcsolódva. Ilyen a község egyházi életét bemutató fejezet, amely a településről származó papok és a községben szolgáló plébánosok rövid életrajzi adatait közli. A szervezett iskoláztatás, a német nyelven történő oktatás Károlyfalván 1863-ban kezdődött. Az egykori katolikus népiskola történetét a tanfelügyelői látogatásokon feljegyzett megállapítások alapján és a községben oktató tanítók bemutatásával követhetjük végig. A népmozgalmi adatok változásainak mintegy kétszáz éves történetét szemléletes grafikonok, táblázatok segítségével ismerhetjük meg. A néprajzi vonatkozások tekintetében leírást kapunk a szalagtelkes települési formáról, a belső telkek vizsgálatáról, az „északi házvidék” stílusához alkalmazkodó lakóépületek formájáról, a gazdasági épületek fajtáiról és elrendezkedéséről, az állattartás épületeiről és a borpincékéről. A hagyományok közül a Nagyböjt első vasárnapjához, a Karikavasárnap-

hoz fűződő népszokást részletesebben is megismerhetjük. A népmismereti tematika értékes része a régi társas gyermekjátékok, a kiszámolók, körjátékok stb., továbbá a lakodalmi szokásokhoz szorosan kapcsolódó vőfélykönyv és köszöntő versek bemutatása. Találunk adatokat a névhasználat jellemzőiről és a ragadványnevekről is. Epilógusként vallomásokat olvashatunk a jelenből: idős lokálpatrióták, majd az 1980-as években született ifjú károlyfalvaiak vallanak a sváb hagyományok gyökereiről és azok továbbéléséről. A kötethez részletes bibliográfia és német nyelvű tartalmi összefoglalás tartozik.

Értékes és élvezetes olvasmány Hauser Zoltán munkája. A könyv tartalma és képanyaga bizonyítja szerzőjének kötődését. Gyarapodó helytörténeti irodalmunk sokszínűségét egyedi módon, a helyi, nemzetiségi és nemzeti história szintézisének bemutatásával gyarapítja a Zemplén megyei sváb település, Károlyfalva monográfiája.

(Hauser Zoltán: Carolfalve, Karlsdorf, Károlyfalva – Károlyfalva, 2001)